

ZLOČIN IZ MRŽNJE

Brošura za građane

Beograd 2013.

 YUCOM
Komitet pravnik za ljudska prava

ŠTA JE ZLOČIN IZ MRŽNJE?

Krivično delo, ukoliko je motivisano mržnjom prema nekome samo zato što je drugačiji, predstavlja zločin iz mržnje. Iako je ovo delo novina u našem krivičnom zakonodavstvu, ne predstavlja novu pojavu i u društvu. Istorija daje brojne primere zločina iz mržnje: stradanje Jevreja, Roma i Slovena tokom Drugog svetskog rata, nasilje nad Afroamerikancima u

SAD-u sredinom prošlog veka, zločine tokom raspada Jugoslavije, genocid u Ruandi. Važno je naglasiti da ovi zločini nisu prouzrokovani ponašanjem žrtve, već njenim osobinama koje su urođene. Te osobine, odnosno lična svojstva, najčešće su etnička ili nacionalna pripadnost, boja kože, vera, pol, seksualna orijentacija, rodni identitet, društveni položaj, imovinsko stanje itd.

Uglavnom se kao posledica netolerancije i mržnje javljaju psihičko i fizičko nasilje. Zadatak državnih institucija, ali i društva, jeste da podstiču toleranciju, da se bore protiv stereotipa i predrasuda i time spreče pojavu zločina iz mržnje. Ukoliko do ovakvog krivičnog dela ipak dođe, neophodno je da postoji odgovarajuća reakcija, zato što svako od nas može biti žrtva, odnosno, svako od nas ima osobine koje ga čine drugačijim od ostalih.

ZLOČIN IZ MRŽNJE U KRIVIČNOM ZAKONIKU SRBIJE

Krivična dela čiji je motiv mržnja prema nekome zato što je „drugačiji“ postoje veoma dugo. Međutim, krivično zakonodavstvo Srbije prepoznalo je zločin iz mržnje tek 2012. godine kada je članom 54a Krivičnog zakonika omogućeno da krivična dela učinjena iz mržnje budu strože sankcionisana. Ova odredba zakona ima za cilj da na odgovarajući način kazni lice koje je povredilo nekoga samo zato što ne može da prihvati različitost, ali i da spreči da se zločini iz mržnje dešavaju u budućnosti.

Komiteo pravnika za ljudska prava (YUCOM) i Gej strejt alijansa (GSA) su u februaru 2012. godine, nakon dugotrajne debate o potrebi za boljom zakonskom zaštitom manjinskih grupa, uputili državnim institucijama inicijativu za uvođenje zločina iz mržnje u Krivični zakonik. Kao rezultat ove inicijative, u decembru 2012. godine, uvedena je odredba o zločinu iz mržnje u zakonodavstvo Republike Srbije.

ZAŠTO JE ZLOČIN IZ MRŽNJE UVEDEN U NAŠE ZAKONODAVSTVO?

Pre izmena Krivičnog zakonika i uvođenja zločina iz mržnje, postojala je slična okolnost u našem zakonodavstvu, a to su niske pobude. Uvođenjem člana 54a u Krivični zakonik omogućeno je da sud strože kazni izvršioca krivičnog dela, ukoliko je razlog za izvršenje krivičnog dela mržnja. Pre unetih izmena nadležne institucije bezbednosti i pravosuđa nisu se na odgovarajući i efikasan način bavile ovim pitanjima zbog čega su se žrtve suočavale sa strahom u svim fazama postupka: od prijave učinioca, policijske istrage, preko nezainteresovanosti medija ili pogrešnog, odnosno neadekvatnog izveštavanja, do konačne odluke suda, pri čemu nije postojala ni odgovarajuća institucionalna podrška žrtvama.

Važno je da u društvu postoji razvijena svest o posledicama do kojih dovode diskriminacija i mržnja. Jedan od načina borbe protiv takvog ponašanja je i unošenje odredbe o mržnji kao otežavajućoj okolnosti u Krivični zakonik. Naravno, treba imati u vidu da se stanje u društvu ne može automatski promeniti uvođenjem pomenute odredbe. To je dugoročan proces tako da je od izuzetne važnosti uspešna implementacija zakona od strane sudova od koje zavisi i prevencija budućih krivičnih dela. Samim tim, uvođenje zločina iz mržnje u zakonodavstvo predstavlja prvi korak ka društvu u kome mržnja neće biti tolerisana.

KOJI MOTIVI MOGU DOVESTI DO KRIVIČNOG DELA ZLOČINA IZ MRŽNJE

Zločin iz mržnje može dovesti do različitih posledica kao što su: verbalni napad na pojedinca ili grupu, oštećenje imovine, fizičko nasilje, ubistvo. Takođe, postoje krivična dela koja sadrže elemente mržnje, ali se ne mogu kvalifikovati kao zločin iz mržnje. Kada, na primer, pripadnika jedne navijačke grupe napadne pripadnik druge navijačke grupe, ne postoji zločin iz mržnje jer netrpeljivost nije uzrokovana ličnim svojstvom pošto navijanje za određeni sportski klub ne predstavlja lično svojstvo u ovom smislu KZ. Ipak, treba imati u vidu da ovakvo ponašanje predstavlja krivično delo. Prilikom razlikovanja drugih krivičnih dela od zločina iz mržnje ključno je imati u vidu «motiv» zbog koga je krivično delo izvršeno jer samo on može da ukaže na to da li izvršeno krivično delo predstavlja zločin iz mržnje. S druge strane, sud utvrđuje postojanje odgovarajućeg motiva, kako bi utvrdio da li je učinjeno navedeno delo. Na osnovu činjenica određuje se da li će se i na koji način kazniti izvršilac.

Dosadašnja kaznena politika bila je izuzetno blaga. Postojanje mržnje kao posebnog motiva nije uzimano u obzir, već je samo utvrđivano da li krivično delo postoji. Pre unošenja izmena u Zakon, ispisivanje rasističkih ili homofobničnih grafita na fasadama zgrada nije smatrano napadom na manjine niti zločinom iz mržnje. U ovim slučajevima izvršiocima se sudilo samo za oštećenje tuđih stvari.

ČLAN 54A KRIVIČNOG ZAKONIKA REPUBLIKE SRBIJE

Ukoliko je krivično delo učinjeno iz mržnje zbog pripadnosti rasi i veroispovesti, nacionalne ili etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta drugog lica, sud će takvu okolnost oceniti kao otežavajuću, osim ako ona nije propisana kao obeležje krivičnog dela. U decembru 2012. godine zločin iz mržnje je uveden kao posebna, otežavajuća okolnost u odmeravanju kazne za dela učinjena iz mržnje na osnovu rase, veroispovesti, nacionalne i etničke pripadnosti, pola, seksualne orijentacije i rodnog identiteta. Način na koji je ova odredba definisana važan je zato što od njega zavisi da li će neka radnja predstavljati zločin iz mržnje. Na primer, cigla bačena kroz prozor može biti čin vandalizma, ali ukoliko je delo motivisano netrpeljivošću prema određenoj grupi ljudi može se definisati kao zločin iz mržnje u smislu člana 54a Krivičnog zakonika. Prilikom usvajanja novog Zakonika YUCOM se zalagao za uvođenje šire liste razloga koji dovode do zločina iz mržnje. Usvajeno rešenje je kompromisno, odnosno razlozi navedeni u Zakonu su: rasa, veroispovest, nacionalna i etnička pripadnost, pol, seksualna orijentacija i rodni identitet. Ipak, uvođenje člana 54a predstavlja važan korak u prepoznavanju značaja težine krivičnih dela koja su uzrokovana diskriminacijom i mržnjom prema drugima.

I pored unetih novina, u praksi ne postoji mnogo procesuiranih slučajeva navedenog krivičnog dela iako se ona svakodnevno dešavaju. Takođe, sudovi nisu dovoljno senzibilisani za odredbe novog člana. Promena ovakvog stanja predstavlja jedan od glavnih zadataka civilnog društva. Zvanični predstavnici države, kao što su vlada, poslanici Narodne skupštine ili pokrajinske institucije, a posebno pravosuđe i policija, moraju odlučno da se postave u odnosu na predrasude protiv određenih grupa, kako bi se efektivno kaznili postojeći zločini iz mržnje i sprečili novi. Važno je da država pokaže odlučnost u borbi protiv nasilja. Borba ne predstavlja samo zaštitu pojedinaca od strane vlasti i ne doprinosi samo jednakom položaju u društvu, već se kroz ovakve mere države unapređuju i slobode svih građana koje su zagarantovane najvišim pravnim aktom - Ustavom.

ZLOČIN IZ MRŽNJE U ZAKONODAVSTVU HRVATSKE

Razvoj mehanizma zaštite od diskriminacije, tj. zločina iz mržnje, moguće je posmatrati na primeru našeg suseda - Hrvatske. Hrvatska je prva država u Evropi koja je uvela pojam zločina iz mržnje. Zakon koji je uveo ovu odredbu usvojen je 2006. godine i definiše zločin iz mržnje kao "svako kazneno djelo iz ovoga Zakona, počinjeno iz mržnje prema osobi zbog njezine rase, boje kože, spola, spolne orijentacije, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja, naobrazbe, društvenog položaja, dobi, zdravstvenog statusa ili drugih osobina".

Prvi put je primenjen u praksi 2007. godine nakon napada na povorku ponosa u Zagrebu. U ovom procesuiranom slučaju napadač je osuđen na 14 meseci zatvora. Izmenama i dopunama Zakona iz 2011. godine, koji je na snazi od 2013, pojam mržnje se uvodi za više krivičnih dela. Savet Evrope podržao je izmene Krivičnog zakona Hrvatske i ukazao na nedostatke. Preporučeno je da hrvatske vlasti u novi Krivični zakon unesu odredbu kojom je državljanstvo osnova u svim merodavnim članovima vezanim za zločin iz mržnje, kao i da je stvaranje ili vođenje grupe koja propagira rasizam krivično delo. Zločin iz mržnje najpre se definiše u opštim odredbama zakona kao krivično delo počinjeno zbog rasne pripadnosti, boje kože, veroispovesti, nacionalnog ili etničkog porekla, invaliditeta, pola, polnog opredeljenja ili rodnog identiteta druge osobe. Takvo postupanje predstavlja otežavajuću okolnost. Mržnja, kao motiv za izvršenje krivičnog dela, posebno se uvodi za: teško ubistvo, sakaćenje ženskih polnih organa, telesne povrede, teške i naročito teške telesne povrede, prisilu, pretnju, teška kaznena dela protiv polne slobode i izazivanje nereda. U navedenim slučajevima predviđene su oštrije kaznene mere. Osim većih zatvorskih kazni predviđeno je da se pojedina krivična dela, ako su učinjena iz mržnje, umesto po privatnoj tužbi procesiraju po službenoj dužnosti (kao što su krivična dela prisile i pretnje). Posebno krivično delo predstavlja javno podsticanje na nasilje i mržnju.

Kancelarija za ljudska prava Vlade Republike Hrvatske oformila je posebnu radnu grupu koja se bavi ovim pitanjem. Kancelarija je usvojila Protokol o postupanju u slučaju zločina iz mržnje. U Protokolu se navodi da organi unutrašnjih poslova moraju obratiti naročitu pažnju na ove zločine, ali i da se žrtvama mora obezbediti posebna zaštita. Kada se pred pravosudnim organima nađu predmeti koji se odnose na ovu odredbu, postupanje mora biti hitno. Pravosudni organi će ove predmete posebno označavati i o njima će voditi posebnu evidenciju koju će dostavljati Ministarstvu nadležnom za pravosuđe. U sudskim postupcima osiguraće se mere zaštite fizičkog integriteta žrtve i njene dalje viktimizacije. Takođe, omogućeno je uključivanje žrtava u programe zaštite.

Sudska praksa pokazuje da se najveći broj slučajeva odnosi na krivična dela telesnih povreda i pretnje. Veliki broj krivičnih dela izvršen je tokom održavanja manifestacija „Zagreb pride“ i „Split pride“, ali i u neposrednoj blizini klubova u kojima se okuplja LGBT populacija i putem društvenih mreža na internetu. Česti su slučajevi zločina iz mržnje koji su usmereni prema nacionalnim manjinama, pre svega prema Srbima i Romima. Praksa je pokazala da policija, u najvećem broju slučajeva, ne navodi mržnju kao motiv za napade i upućene pretnje.

ZLOČIN IZ MRŽNJE U ZAKONODAVSTVU DRUGIH EVROPSKIH DRŽAVA

Evropske države sve češće uvode zločin iz mržnje u svoj pravni okvir. Povelja osnovnih prava Evropske unije iz 2000. godine, odnosno članovi 1, 10, 21 i 47, garantuju pravo na: ljudsko dostojanstvo; slobodu mišljenja, savesti i religije; nediskriminaciju; kao i na delotvorni pravni lek i pravično suđenje. Države članice se Poveljom obavezuju da, u okviru svoje nadležnosti i u skladu sa svojim pravnim poretkom, donesu relevantne zakone kojima će se obezbediti ostvarivanje propisanih prava.

Uparedna analiza pravnih sistema država članica Evropske unije, kao i država kandidata, pokazala je da postoji nekoliko zajedničkih trendova i smerova razvoja odredbe zločina iz mržnje.

Pre svega, može se zapaziti da se pojam definiše u širem smislu. U zločin iz mržnje ne ubrajaju se samo dela koja predstavljaju manifestaciju mržnje (npr. u Holandiji, Austriji, Crnoj Gori, Italiji, Francuskoj) već i podsticaj da se zločin izvrši. Pojam zločina iz mržnje definiše se na osnovu namere da se delo izvrši. Ovako definisan pojam čini odgovornim ne samo izvršioca, već i samog podstrekača. U nekim zemljama podsticaj ne mora biti javno već može biti i privatno izražen (npr. u Francuskoj). Međutim, važno je naglasiti da u svim državama mora biti utvrđena diskriminatorna karakteristika pobude dela ili podsticaja, odnosno, delo mora da bude posledica jedne specifične diskriminatorne namere. Drugo, zločin iz mržnje često se tretira kao otežavajuća okolnost (npr. u Austriji, Danskoj, Finskoj, Španiji, Italiji, Francuskoj), a ne kao krivično delo. Dakle, predviđeno je strože kažnjavanje dela koja su učinjena iz mržnje.

Zatim, iako se predviđene kazne za ovo delo razlikuju po sadržini, težini i osnovu, na izvršenje dela zločina iz mržnje gleda se kao na krivično delo i propisane kazne mogu biti zatvor i/ili novčana kazna.

U evropskim državama zločin iz mržnje još uvek ne postoji kao posebno krivično delo. Naprotiv, relevantne odredbe i kazne su skoro uvek predviđene u okviru običnih oblika nasilja tako da se zločin iz mržnje tretira samo kao otežavajuća okolnost, a ne kao poseban zločin. Prostor i podsticaj za promene stiže iz Evropske unije. Naime, od država članica i država kandidata se zahteva da usklade svoja unutrašnja zakonodavstva sa evropskim propisima. Tako je, na primer, Evropskom konvencijom o sajber zločinima (2001) Evropska unija propisala da države članice moraju da usklade zakonodavstva kako bi se kažnjavao govor mržnje na internetu. Ovo je primer dobre prakse kojim Evropska unija pokušava da utiče na stvaranje novih, posebnih krivičnih dela i time doprinese boljoj zaštiti ljudskih prava.

www.yucom.org.rs

Gej Strejt Alijansa Gay Straight Alliance

British Embassy
Belgrade

Sadržaj ove brošure isključiva je odgovornost autora i ni pod kojim uslovima se neće smatrati da odražava stavove britanskog Ministarstva spoljnjih poslova

---